

Іван РУДАКЕВИЧ, Богдан ГАВРИШОК

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ХРАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано стан збереження та особливості географічного поширення римо-католицьких сакральних споруд по території Тернопільської області. Простежено передумови їх будівництва, головною з яких є наявність прихожан. Вивчено основні віхи історії поширення римо-католицького християнства на теренах області. Побудовано картосхему, що відображає релігійно-конфесійну структуру населення області на початок ХХ століття. Проведено інвентаризацію римо-католицьких сакральних споруд області та побудовано відповідні картосхеми.

Ключові слова: атракційний об'єкт туризму, культові споруди, римо-католицька громада, Тернопілля, туризм, храм.

Abstract:

Ivan RUDAKEVYCH, Bohdan HAVRYSHOK. ROMAN CATHOLIC CHURCHES OF THE TERNOPIL REGION: CURRENT STATE AND POSSIBILITIES OF THEIR USE IN TOURIST ACTIVITIES

The article analyzes the state of preservation and features of the geographical distribution of Roman Catholic sacred buildings across the territory of the Ternopil region. Our study aimed to analyze and assess the historical and geographical features of the development and current state of Roman Catholic churches of the Ternopil region in the context of inventorying and preserving historical and cultural heritage, as well as their use for the needs of tourism. The prerequisites for their construction were traced, the main of which is the presence of parishioners. According to census data from the beginning of the 20th century, believers of the Latin rite comprised about 36% of the population of the studied region. Among them were both ethnic Poles and the Catholic local population. The main milestones in the history of the spread of Roman Catholic Christianity in the region have been studied. A map has been constructed that reflects the religious and confessional structure of the region's population at the beginning of the 20th century. Geospatial differences in the spread of Roman Catholic sacral architecture in different regions of the region have been outlined, and the reason for the small number of Roman Catholic communities today has been explained. The main reason for the disappearance of Roman Catholic communities in the region was the forced eviction of ethnic Poles by the Soviet occupation regime to Poland from 1945 to 1947. An inventory of Roman Catholic sacral structures in the region has been conducted and corresponding map diagrams have been constructed. In the process of research, the official website of the Roman Catholic Church in Ukraine, the Internet portal "Churches and Chapels of Ukraine", as well as their search using the Google Maps service, were used as a source base for compiling a list of shrines. It was established that within the Ternopil region, 285 Roman Catholic sacral structures have been preserved today, of which 175 are active and 110 are inactive. Among the active ones, a significant part has been repurposed as churches of the Orthodox or Greek Catholic denominations and only 90 are used by Roman Catholic communities. Among the inactive churches, we have identified 4 groups: closed inactive churches and chapels; inactive churches under repair; inactive churches and chapels that are collapsing; destroyed churches and chapels (in a state of ruin). Most Roman Catholic sacral structures are located in the central and southern parts of the region. There are 3 active sanctuaries in the study region. The largest number of active churches was found in the Pidvolochysk, Skalat, Terebovlia, Bilobozhnytsia and Borshchiv communities. The largest number of former church buildings, such as temples of the UGCC and OCU, are used in the Buchach, Monastyrська, and Zolotnyky communities. There are no Roman Catholic shrines in Borsuky, Vyshnivets, Kozliv, Kozova, Pochaiv and several other communities. Roman Catholic sacred buildings are one of those historical and cultural resources actively used for tourism in the Ternopil region. Probably the most visited church building in the region is the former Dominican church in Ternopil (now the Cathedral of the Immaculate Conception of the Virgin Mary). Many other churches in the Ternopil region are used for excursion and tourism activities. The most popular among tourists are the former and operating Roman Catholic churches in the cities of Ternopil, Chortkiv, Kremenets, Berezhany, Buchach, Zbarazh. In recent years, there has been a growing interest among tourists in visiting inactive and abandoned Roman Catholic churches. Five premises of former churches are used for secular purposes: in the town of Lanivtsi and the village of Hadynkivtsi of the Kopychyntsi community, they have been rebuilt into houses of culture, in the village of Kobzarivka (Ternopil urban communities) a village museum has been equipped, in the village of Shumlyany there is a village library. In the village of Ostriv near Ternopil, internally displaced persons currently live on the premises of the former church. In recent years, work has begun on the restoration of several churches, and for the renovation of individual inactive Roman Catholic churches, local authorities, and the public are looking for financial and other resources. Promising directions for the use and development of Roman Catholic religious buildings in the Ternopil region are their involvement in educational and nostalgic excursion and tourism activities and increasing funding for restoration work.

Keywords: church, religious buildings, Roman Catholic community, Ternopil region, tourism, tourist attraction.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження. На території Тернопільської області зосеред-

жена велика кількість історико-культурних пам'яток, що в останні роки надало можливості регіону стати одним з найпопулярніших серед

туристів в Україні. Значну частину цього туристично-ресурсного потенціалу забезпечують римо-католицькі храми, які збереглися на Тернопілля. Така велика кількість святинь (наразі їх виявлено 285) зумовлена тривалим впливом римо-католицької церкви на території регіону ще від XIV століття. Наявні на Тернопілля костели, каплиці та монастирі зацікавлюють відвідувачів з України, а також із сусідніх країн, які пов'язані з нами історико-культурними традиціями (Польща, Німеччина, Австрія та інші).

Значна кількість римо-католицьких храмів у Тернопільській області є пам'ятками архітектури та використовуються як атрактивні туристичні об'єкти. Завдяки розташуванню в окремих містах і селах регіону цікавих костелів, каплиць чи монастирів вони стають популярними туристичними DESTINATIONAMI серед відвідувачів з України та інших країн. Збір та упорядкування інформації про римо-католицькі храми Тернопілля розширить можливості щодо їх популяризації серед туристів і краєзнавців, а також створить первинну базу даних для їх майбутнього відновлення.

Зв'язок теми з важливими науково-практичними завданнями. Проблематика дослідження римо-католицьких костелів і монастирів є актуальною в контексті державних та регіональних програм. Наприклад, охорона храмів як пам'яток розглядається у Програмі збереження культурної спадщини Тернопільської області. Використання костелів як ресурсу для потреб туризму передбачається у Стратегічному плані розвитку Тернопільської області, де окремий розділ присвячено туристичній індустрії.

Аналіз попередніх публікацій за темою дослідження. Тематика дослідження римо-католицьких храмів Тернопілля у географічному та культурологічному аспектах, а також як туристичних ресурсів, розкрита у багатьох наукових працях. У монографії К. Дударчук описані окремі римо-католицькі храми і монастирі на території Тернопільської області, де вони розглянуті як історико-культурні ресурси в контексті розвитку сакрального туризму [2]. У публікації З. Пушкар і Б. Пушкар окремі римо-католицькі храми на Тернопілля розглянуті як туристичні ресурси [9]. Римо-католицькі сакральні споруди та можливості їх використання у ностальгійному та пізнавальному туризмі розкриті у дослідженні Б. Гавришка та І. Клапоушчака [1].

У дослідженнях О. Дячок охарактеризовані загальні риси, а також історичні етапи формування та розвитку архітектури сакральних будівель Тернопільської області. Авторка вва-

жає, що Тернопілля багате на сакральні пам'ятки, які мають найвищу архітектурну і духовну цінність. [3, 4, 5]. Культові споруди римо-католицької церкви як об'єкти розвитку туристичної діяльності в Тернопільській області досліджувались також у публікації Б. Лугового, З. Гарасимів, І. Соловей [8, С. 123-124].

У міжвоєнний період (1930-і роки) етнічний склад населення Галичини вивчав український вчений-енциклопедист, географ і демограф Володимир Кубійович. У результаті його досліджень була створена карта етнічного складу населення Галичини, де зокрема, вказано частку римо-католиків (переважно поляків) і латинників (окатоличених українців) у розрізі кожного населеного пункту [7].

Заслуговує уваги дослідження Я. Стоцького про функціонування римо-католицьких костелів у Західній Україні на прикладі Тернопільщини у 1946-1989 роках. У ньому простежені історико-географічні особливості формування римо-католицької церкви на заході України [10, 13]. У фундаментальній праці польського історика Г. Грицюка «Демографічні та національні зміни у Східній Галичині та Волині у 1931-1948 роках» проаналізовані зміни етнічного та релігійного складу населення (особливо поляків і римо-католиків) на території Західної України [12].

Виклад основного матеріалу. Метою нашого дослідження є аналіз і оцінка історико-географічних особливостей розвитку та сучасного стану римо-католицьких храмів Тернопільської області у контексті інвентаризації і збереження історико-культурної спадщини, а також їх використання для потреб туристичної сфери.

Початок діяльності римо-католицької церкви на території України датується 1232 роком, коли Папа Римський Григорій IX висвятив єпископа Герарда для Русі. З другої половини XIII ст. активну місіонерську діяльність на давньоруських землях провадили ордени домініканців і францисканців. У XIV ст. після приєднання до складу Польського королівства більшості земель Галицько-Волинського князівства, на території Західної України засновані римо-католицькі дієцезії в Галичі, Володимирі, Перемишлі та Холмі (1357-1359 pp.) [14, С. 203].

Із падінням у 1349 р. Галицько-Волинського князівства занепало й українське церковне (православне) життя. З цієї ситуації скористалася польська влада, поширюючи в Галичині й навіть у Правобережній Україні римо-католицькі впливи через чернечі ордени бенедиктинів, домініканів та францисканів спочатку для коло-

ністів-чужинців, а згодом – і серед місцевого населення. Це спричинило у 1375 р. до утворення Галицької римо-католицької митрополії і розбудови її єпархіальних структур із простяганням аж до Києва. У 1412 р. вона перенесла свій центр до Львова. В містечках, у т. ч. на теперішніх тернопільських теренах, ця митрополія будувала костели і католицькі монастирі [10, С. 263].

Внаслідок трьох поділів Речі Посполитої у XVIII ст. та захоплення російською імперією Правобережної України та Волині, на цих землях у першій половині XIX ст. поширилось православ'я. Становище римо-католиків особливо погіршилося після придушення польського повстання у 1830-1831 рр., коли частина костелів була передана православній церкві. Греко-католицька церква у російській імперії була ліквідована. Після 1832 р. вона діяла переважно у Галичині та на Закарпатті, де завдяки патентам австрійських імператорів зберігала свою життєдіяльність і зрівнювалася у правах із Римо-католицькою церквою. З другої половини XIX ст. австрійський вплив в Галичині почав зменшуватися, що активізувало розвиток римо-католицизму. У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. на Тернопіллі масово споруджувалися кам'яні костели, переважно у міських поселеннях, де було більше вірян.

У міжвоєнний період було створене Тернопільське воєводство, яке належало до II Речі Посполитої та об'єднувало 15 повітів. Станом на 1934 р. у цьому воєводстві налічувалося 1324,49 тис. мешканців, з яких 478,9 тис. (36,2%) католиків римського обряду (римо-католиків), 799,2 тис. (60,3 %) греко-католиків, 38,7 тис. (2,9 %) віруючих іудаїзму та лише 0,6% православних. Решту більше 2 % населення становили особи інших віросповідань (протестанти, адвентисти, свідки Єгови, тощо) [14, С. 203-204]. Кількість прихильників православ'я та іудаїзму могла бути заниженою через побоювання мешканцями репресій з боку тодішньої польської влади.

За даними етногеографічного дослідження Галичини українського географа В.Кубійовича, станом на початок 1939 року в Тернопільському повіті Тернопільського воєводства проживало 150240 мешканців, з яких 76200 (50,7 %) українців, 55355 (36,8 %) поляків і латинників, 18395 (12,2 %) євреїв, 290 (0,02 %) представників інших народів [7, С. 91-92].

Найбільше поляків і латинників проживало переважно у містах, відповідно там були найбільші римо-католицькі костели та парафії. У м. Тернопіль, а також в містечках Монастириська, Теребовля, Козова, Козлів римо-като-

лики становили більшість мешканців (рис. 1). На півночі сучасної Тернопільської області (історично Південна Волинь) християн римо-католицького сповідання залишилось мало завдяки політиці російської імперії, яка окупувала ці землі ще у другій половині XVIII ст., після поділів Речі Посполитої.

У міжвоєнний період (1920-1930-і роки) на території Тернопільської області було споруджено більше сотні костелів. Такому активному будівництву культових споруд сприяло зростання кількості римо-католиків через інтенсивне заселення регіону поляками та сприяння з боку тодішньої польської влади.

Упродовж 1944–1946 рр. проводився процес переселення польського населення з нашої області в Польщу. З діючих у 1945 р. 259 костелів, 45 каплиць і 316 парафій, внаслідок виселення поляків, на 1 жовтня 1947 р. в області було зареєстровано лише 10 римо-католицьких громад, а саме у містах Тернопіль (360 віруючих), Кременець (350), Борщів (202), Збараж (425), смт Шумськ (260) та Підволочиськ (137), селах Лосяч Скала-Подільського (150), Ридодуби (360) і Хом'яківка (180) Білобожницького, Королівка (125) Борщівського районів. Загалом налічувалося 2549 віруючих РКЦ, яких обслуговували 7 священників. У 1948 р. додалася ще одна римо-католицька громада у с. Галушинці Підволочиського району (315 віруючих). Однак через незначну кількість польського населення на Тернопіллі та зменшення сільського населення відбувалося об'єднання деяких римо-католицьких громад. Римо-католицьке духовенство у Тернопільській області активно співпрацювало з підпіллям УГКЦ, допомагаючи йому, закликало греко-католиків відвідувати костели, а не православні церкви, що співпадало з позицією УГКЦ [10, С. 271].

Наприкінці 1975 р. на Тернопільщині легально діючими залишалися тільки три громади, які мали 3 костели: в Кременці, Борщеві, с. Галушинці Підволочиського району. У цих громадах було загалом 780 римо-католиків. Наприкінці 1989 р. в області налічувалося вже 5 зареєстрованих римо-католицьких громад. З проголошенням свободи віросповідання та занепадом совєтської імперії започаткувалося відродження римо-католицизму на Тернопіллі, тому на липень 1990 р. в області діяли 18 громад РКЦ.

Вже станом на 2013 р. у Тернопільській області нараховувалося 68 римо-католицьких громад, у т. ч. 2 монастирі (в с. Полупанівка Підволочиського району і м. Збараж). Керував громадами Генеральний вікарій Львівської Римо-Католицької архієпископії єпископ Маркіян

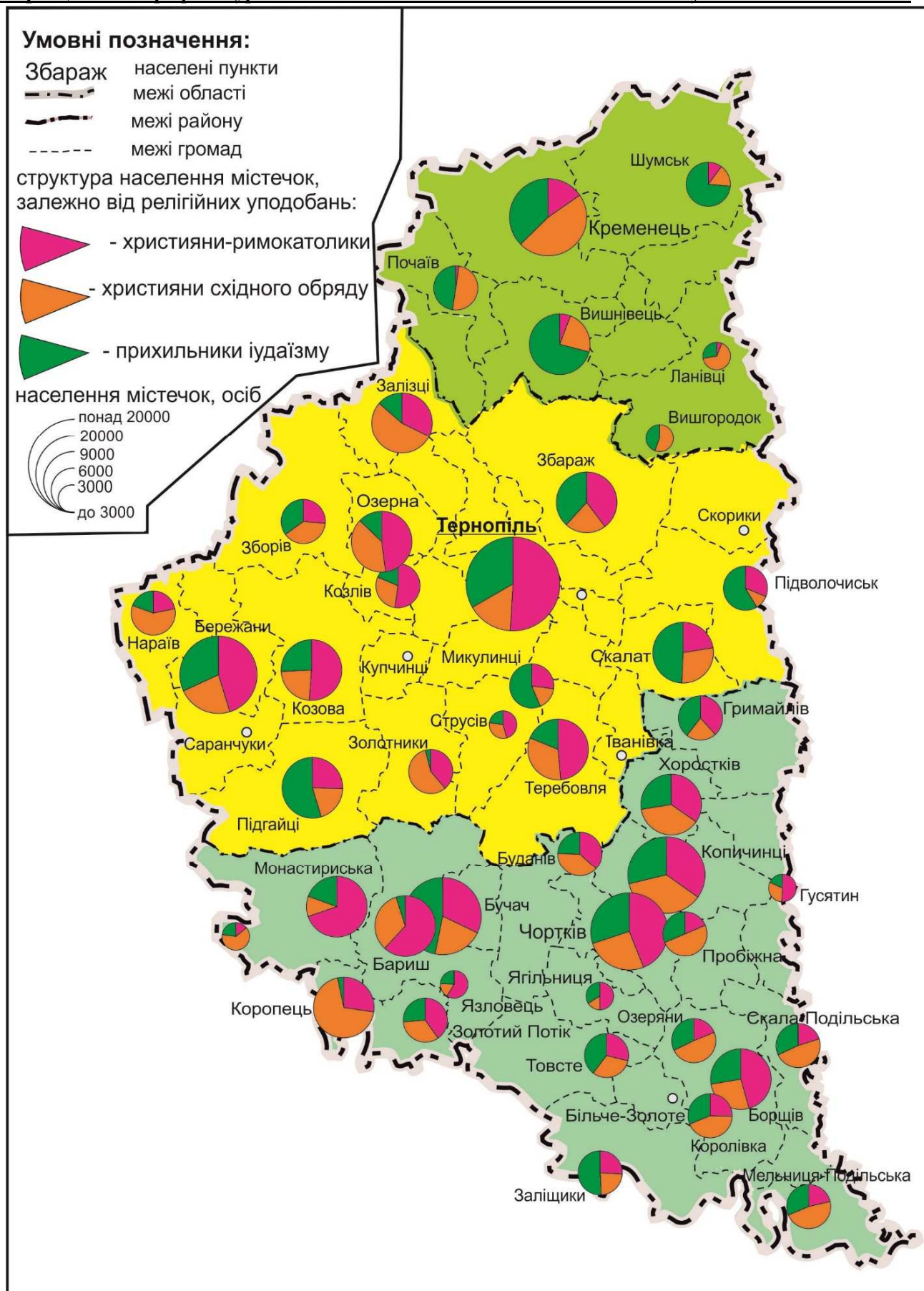

Рис. 1. Релігійний склад населення Тернопільської області станом на 30-і роки XX ст.
(побудовано авторами за матеріалами В. Кубійовича та переписів населення 1921, 1931 р. [7, 13])

Трофим'як. Віруючих обслуговував 31 служи-

тель культу, з них 18 священників були грома-

дьянами Республіки Польща [10, С. 272-273].

У процесі нашого дослідження проводилася інвентаризація (евіденція) римо-католицьких храмів і монастирів на території Тернопільської області. Як джерельна база для укладання переліку святинь використовувалися офіційна веб-сторінка римо-католицької церкви в Україні, Інтернет-портал «Костели і каплиці України» [6], а також їх пошук з допомогою сервісу Google Maps.

Згідно проведеної евіденції (інвентаризації) римо-католицьких храмів на території Тернопільської області станом на кінець 2024 р. налічувалося 285 костелів і каплиць, з них 133 розташовані у Тернопільському, 145 – у Чортківському і 7 – у Кременецькому районі. На Кременеччині невелика кількість римо-католицьких святинь зумовлена антикатолицькою і антипольською політикою та репресіями після польського повстання у 1830-1832 роках у російській імперії. Тоді багато костелів були передані православним парафіям або використані для інших потреб.

Згідно інвентаризаційних досліджень нами створено дві картосхеми, які відображають стан і використання діючих римо-католицьких костелів і каплиць та недіючих сакральних споруд цього віросповідання (рис. 2. і рис 3).

У Тернопільській області нараховується всього 175 діючих костелів і каплиць (рис. 2), з яких 90 належать римо-католицькій церкві, а решта використовуються Православною Церквою України (ПЦУ) та Українською Греко-Католицькою Церквою (УГКЦ). Із світською метою також використовуються п'ять приміщень колишніх костелів: у Ланівцях та с. Гадинківці Копичинецької громади вони перебудовані у будинки культури, у с. Кобзарівка (Тернопільська МТГ) обладнано музей села, у с. Шумляни – сільська бібліотека. У с. Острів біля Тернополя у приміщенні колишнього костелу наразі проживають внутрішньо переміщені особи. Раніше у цій будівлі було житло місцевого священника, а перед ним – сільський молодіжний центр.

У Тернопільській області є три діючі санктуарії: с. Полупанівка (св. Йосифа), с. Язловець (св. Марцеліни) та м. Чортків (св. Станіслава).

Найбільша кількість діючих костелів (РКЦ) помітна у Підволочиській, Скалатській, Тереховлянській, Білобожницькій та Борщівській громадах. Найбільше колишніх костельних приміщень як храми УГКЦ і ПЦУ використовуються у Монастирській, Бучацькій та Золотниківській ТГ. У Борсуківській, Вишнівецькій, Почаївській, Козлівській, Козівській та низці

інших громад (рис. 2) відсутні діючі римо-католицькі святині.

У результаті наших досліджень на території Тернопільської області виявлено 110 недіючих римо-католицьких сакральних споруд. Умовно виділили їх 4 групи:

- 1) закриті недіючі костели і каплиці;
- 2) недіючі, що ремонтуються;
- 3) недіючі костели та каплиці, що руйнуються;
- 4) зруйновані костели і каплиці (у стані руїни).

Недіючі костели, які перебувають у збереженому стані, розміщені у селах Біла (Білецька ТГ), Вільхівчик (Гусятинська ТГ), Кривче, Шибалин, м. Тереховля (цвинтарна каплиця). Непрацюючі костели ремонтуються або відновлюються у селах Жабиня (Зборівська ТГ) та Звенигород (Бучацька ТГ), м. Підгайці, а також каплиця у замку м. Бережани. В зруйнованому стані з різними ступенями руйнування перебувають 8 костелів на території Тернопільської області. Найвідоміші з них розташовані у с. Великий Ходачків поблизу Тернополя, селах Старий Вишнівець (Вишнівецька ТГ), Золотники (Золотниківська ТГ) та Сороцьке (Іванівська ТГ). Решта понад 90 костелів належать до групи недіючих, що руйнуються. Вони поступово розвалюються під впливом кліматичних явищ і внаслідок розкрадання будматеріалів місцевими мешканцями.

Згідно розробленої нами картосхеми (рис. 3) недіючі костели розподілені відносно рівномірно по території Тернопільської області. Лише у Кременецькому районі є одна така святиня у с. Старий Вишнівець. Найбільша кількість непрацюючих костелів і каплиць помітна у південно-західній та південній частинах регіону (Бережанській, Бучацькій, Монастирській, Тереховлянській та Чортківській громадах).

Римо-католицькі костели та монастирі є одними з історико-культурних ресурсів, які активно використовуються для потреб туристичної діяльності у Тернопільській області. Напевно найбільш відвідуваною костельною спорудою на Тернопіллі є колишній Домініканський костел у Тернополі (зараз Катедральний Собор Непорочного зачаття Діви Марії). У цьому храмі з 2017 року проводяться екскурсії для різних груп туристів, у ході яких екскурсанти піднімаються у південну вежу та спускаються у крипту.

Досить часто відвідуваним серед туристів є також неоготичний костел св. Станіслава у м. Чортків, який переважно відчинений протягом дня. Цей храм відомий трагічними подіями на

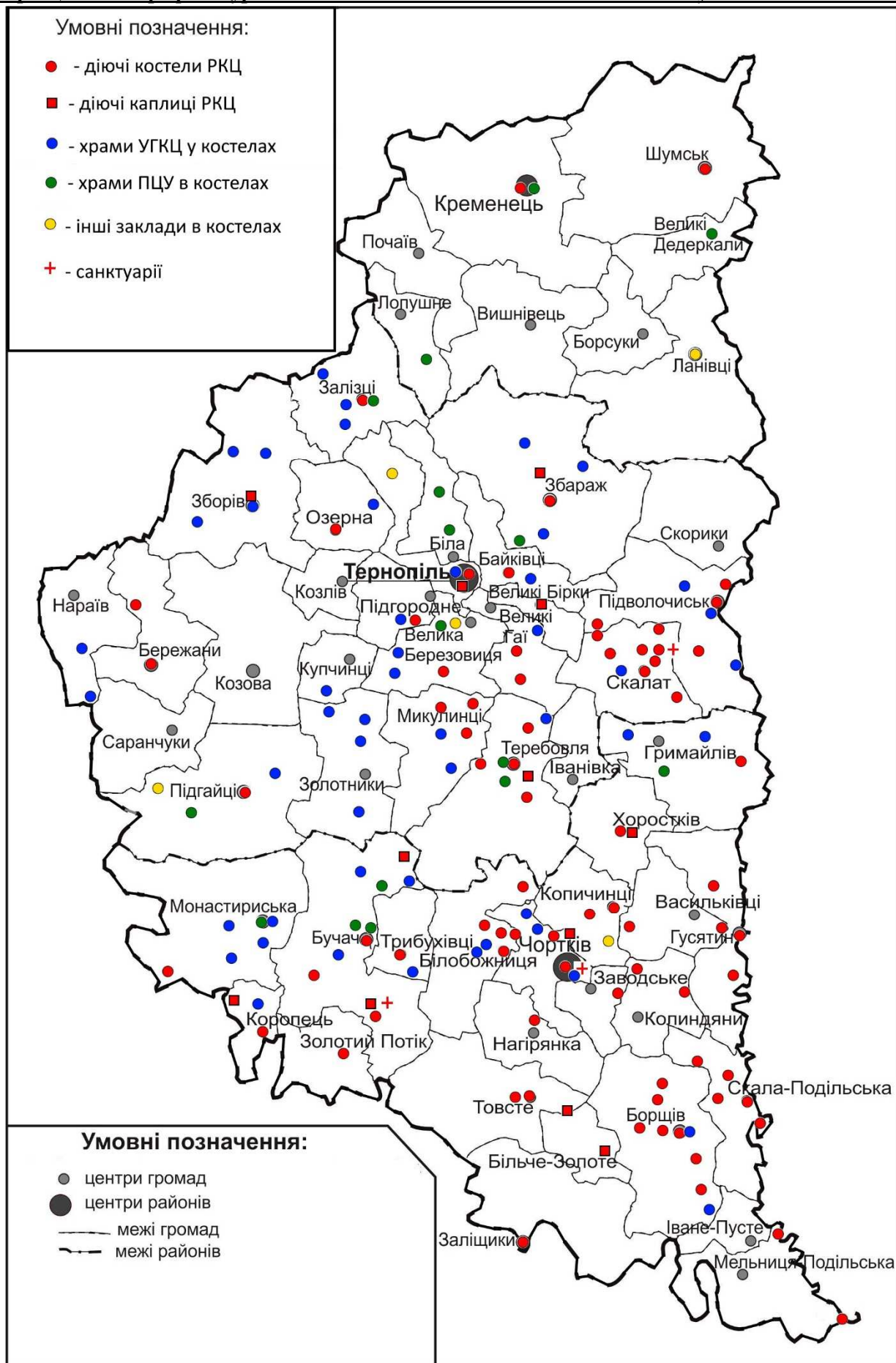
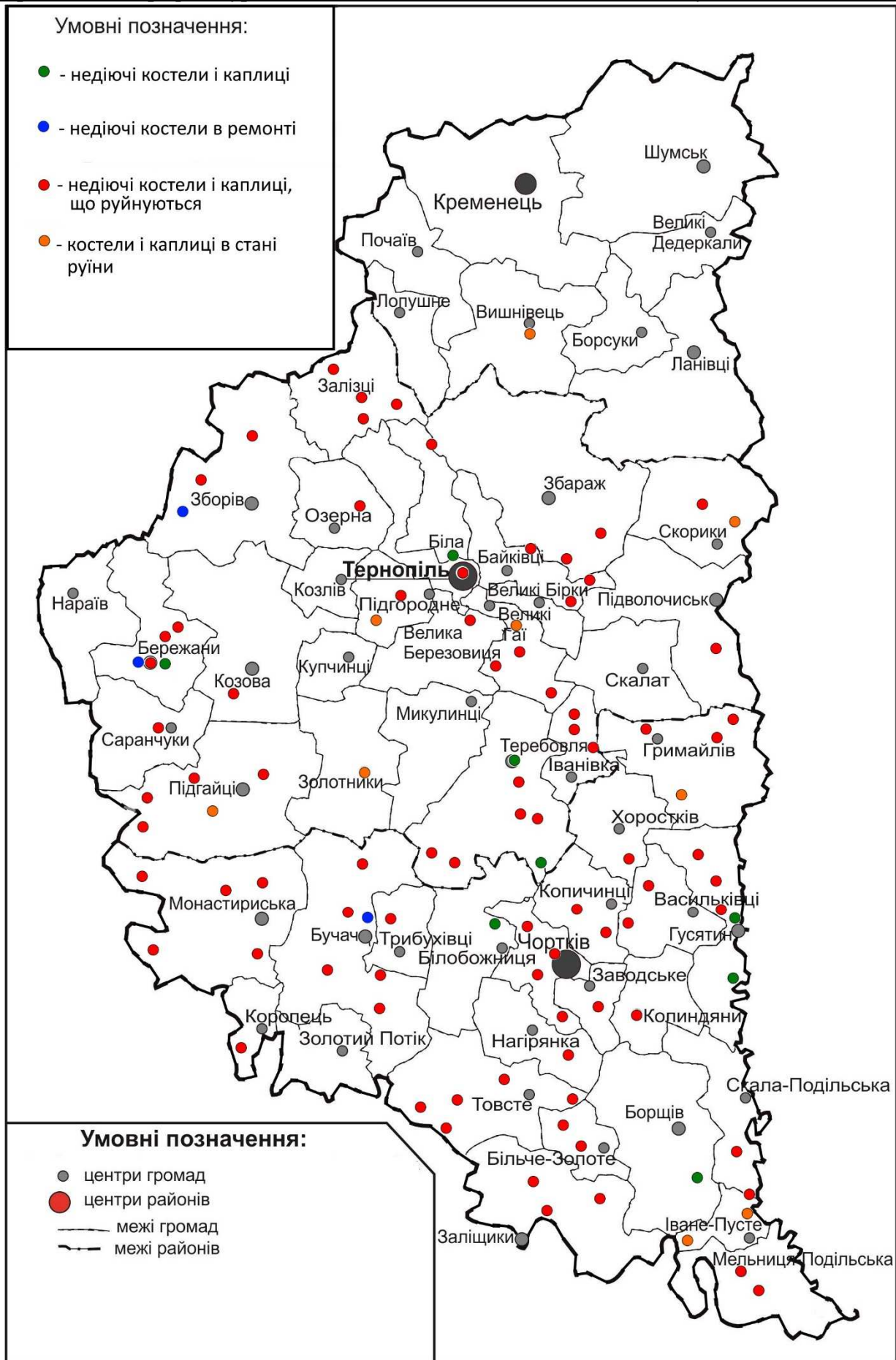

Рис. 2. Розташування діючих римо-католицьких храмів у Тернопільській області (побудовано авторами)

**Рис. 3. Розташування недіючих римо-католицьких храмів у Тернопільській області
(побудовано авторами)**

початку Другої світової війни, коли місцеві католицькі священники та монахи були закатовані органами НКВС. Ікона з їхнім зображення є в храмі і привертає увагу туристів, адже дуже не звична і зображає новомучеників католицької церкви.

Бароковий костел Пресвятої Трійці у смт. Микулинці включений до туристичного маршруту по селищу, який є популярним серед відвідувачів. Багато туристів приваблюють костели св. Антонія у м. Збараж, Пресвятої Трійці у м. Підгайці, св. Апостолів Петра і Павла у с. Буцнів біля Тернополя, Різдва Діви Марії в м. Бережани, Успіння Богородиці у м. Бучач, св. Станіслава у Кременці та інші римо-католицькі храми. Викликають інтерес серед подорожуючих також покинуті або частково поруйновані костели у селах Сороцьке (Іванівська ТГ), Великий Ходачків (Підгороднянська ТГ), Червоногород (Товстенська ТГ), Язловець (Бучацька ТГ), Кривче (Борщівська ТГ). Такі недіючі, часто напівзруйновані костели приваблюють туристів своєю архітектурною стилістикою та монументальністю.

Два римо-католицькі храми (Полупанівка, Чортків) і один монастир (Язловець) мають статус санктуаріїв, тобто священних місць. На храмові та інші великі свята до тих костелів прямують значні потоки паломників й інших відвідувачів, що покращує туристичну привабливість цих поселень.

Окремих туристів або їх груп (також дослідників архітектури, культури, тощо) можуть зацікавити рідкісні або незвичайні діючі або колишні римо-католицькі храми на Тернопіллі. Наприклад, єдиний дерев'яний костел у с. Дорофіївка Підволочиської громади або католицька каплиця у металевій цистерні у с. Переходи Чортківської ТГ. У приміщеннях колишніх костелів у м. Ланівці та с. Гадинківці (Копичинецька ТГ) зараз діють будинки культури, у с. Шумляни Підгаєцької громади – сільська бібліотека, с. Острів Великоберезовицької громади – житловий будинок.

В останні роки декілька римо-католицьких храмів були відремонтовані або відновлені. У с. Біще (Бережанська ТГ) був реконструйований костел оборонного типу. Станом на 2024 рік тривали роботи з відновлення або реставрації костелів у с. Жабиня (Зборівська ТГ), м. Підгайці, замкова каплиця у м. Бережани. Триває пошук коштів та потенційних інвесторів для

відновлення покинутих та аварійних костелів у селах Великий Ходачків, Золотники, Сороцьке, Червоногороді (с. Нирків) та інших.

Висновки. Розвиток римо-католицької церкви та її храмів має давні традиції на території Тернопільської області, сягнувши піку своєї розповсюдженості у 20-30-х роках ХХ ст. під час польського правління. В цей час у межах тодішнього Тернопільського воєводства 36 % населення ідентифікували себе як християни римо-католицького віросповідання, переважно у міських поселеннях, що відображено на картосхемі. У межах Тернопільської області нами виявлено 285 римо-католицьких костелів і каплиць, з яких 175 діючих (в тому числі перебудовані у греко-католицькі та православні храми) та 110 недіючих. Більшість з цих храмів розташовані переважно у центральній та південній частинах регіону. Багато костелів на Тернопіллі використовуються для екскурсійної та туристичної діяльності, переважно у містах (Тернопіль, Чортків, Кременець, Бережани, Бучач, Збараж). Деяка кількість туристів та екстремалів також відвідують недіючі та покинуті римо-католицькі храми на території регіону. В останні роки почалися роботи з відновлення кількох костелів, а також для реновації окремих недіючих римо-католицьких храмів місцева влада та громадськість шукають фінансові та інші ресурси.

Перспективи використання результатів дослідження. Перспективними напрямками використання та розвитку римо-католицьких храмів і культових споруд у Тернопільській області є насамперед їх залучення до пізнавальної та туристичної діяльності, а також віднесення до охоронних об'єктів історичної та культурної спадщини. У місцевих туроператорів є напрацьовані екскурсійні маршрути, які охоплюють найцікавіші та найкраще збережені костели і монастирі Тернопілля (Микулинці, Чортків, Бучач, Язловець). В останні роки стали також популярними покинуті на напівзруйновані католицькі храми регіону серед поціновувачів архітектури, а також екстремальних туристів.

Актуальною залишається проблема пошуку та виявлення головно покинутих або перебудованих римо-католицьких святинь на території Тернопільської області. У майбутньому такі храми можна буде долучати до туристично-екскурсійних маршрутів або для пошуку джерел фінансування щодо їх відновлення.

Література:

1. Гавришок Б. Б., Клапоушак І. Д. Костели Тернопільської області як пам'ятки культурної спадщини та атрактивні об'єкти сакрального, пізнавального й ностальгійного туризму. Професор Ольга Заставецька - вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ої річниці від дня народження вченої): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 року, м. Тернопіль). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 231-236.

2. Дударчук К. Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереження та використання. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 199 с.
3. Дячок О. М. Історичні етапи формування та розвитку архітектури сакральних будівель Тернопільської області // Архітектурний вісник КНУБА: науково-виробничий збірник. Київ : КНУБА, 2018. Вип. 16. С. 98-108.
4. Дячок О. Проблеми збереження римо-католицьких храмів у малих містах та селах Тернопілля. Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. Збірник. Головн. ред. М.М. Осетрін. Київ, КНУБА, 2018. Вип. 68. С. 159-167.
5. Дячок О.М., Дячок В.Ю. Сакральні святині Тернопільщини. Наукові записки ТНПУ ім.В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2013. №1. с.215 – 219.
6. Костели і каплиці України. Львівська архідієцезія. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv> (дата звернення: 01.04.2025)
7. Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України (Галичини) на 1.1.1939. Wiesbaden: Otto Harassowitz. 215 с.
8. Луговий Б. , Гарасимів З., Соловей І. Релігійний туризм як вагомий чинник соціально-економічного розвитку громад. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). Том 1, № 46. 2022. С. 121-127.
9. Пушкар З., Пушкар Б. Рекреаційне районування Тернопільської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2013. №2. С.153-164.
10. Стоцький Я. Тернопільщина релігійна. Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3-х томах. Том 1. Тернопіль: ТзОВ "Тернограф", 2014. С. 261–281.
11. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv> (дата звернення: 10.04.2025)
12. Hryciuk G. Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, ss. 424.
13. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. 9 : Województwo Wołyńskie. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, 1923. URL:https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication/17136/edition/14636/content?format_id=2 (дата звернення: 21.03.2025).
14. Stocki J. Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie Zachodniej na przykładzie Tarnopolszczyzny w latach 1946–1989. Pamięć i Sprawiedliwość, 2005/1(7). S. 203-206.

References:

1. Havryshok B. B., Klapoushchak I. D. Kostely Ternopilskoi oblasti yak pamiatky kulturnoi spadshchyny ta atraktyvni obiekty sakralnoho, piznavalnoho y nostalhiinoho turizmu. Profesor Olha Zastavetska - vchena, pedahoh, orhanizator heohrafichnoi nauky (do 70-oi richnytisi vid dnia narodzhennia vchenoi): zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii (27 kvitnia 2023 roku, m. Ternopil). Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2023. S. 231-236.
2. Dudarchuk K. Istoryko-kulturni turystychni resursy Ternopilskoi oblasti: stan zberezhenia ta vykorystannia. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2013. 199 s.
3. Diachok O. M. Istorychni etapy formuvannia ta rozvytku arkhitektury sakralnykh budivel Ternopilskoi oblasti // Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: naukovy-vyrobnychy zbirnyk. Kyiv : KNUBA, 2018. Vyp. 16. S. 98-108.
4. Diachok O. Problemy zberezhenia rymo-katolytskykh khramiv u malykh mistakh ta selakh Ternopillia. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. Zbirnyk. Holovn. red. M.M. Osietrin. Kyiv, KNUBA, 2018. Vyp. 68. S. 159-167.
5. Diachok O.M., Diachok V.Iu. Sakralni sviatyni Ternopilshchyny. Naukovi zapysky TNPU im.V.Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznavstvo. 2013. №1. s.215 – 219.
6. Kostely i kaplytsi Ukrainy. Lvivska arkhidietsesiia. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv> (data zvernennia: 01.04.2025)
7. Kubiiiovych V. Etnichni hrupy pivdennozakhidnoi Ukrainy (Halychyny) na 1.1.1939. Wiesbaden: Otto Harassowitz. 215 с.
8. Luhovyi B. , Harasymiv Z., Solovei I. Relihiinyi turizm yak vahomyi chynnyk sotsialno-ekonomichnoho rozvytku hromad. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky). Tom 1, № 46. 2022. S. 121-127.
9. Pushkar Z., Pushkar B. Rekreatsiine raionuvannia Ternopilskoi oblasti. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Heohrafiia. 2013. №2. S.153-164.
10. Stotskyi Ya. Ternopilshchyna relihiina. Ternopilshchyna. Istoriia mist i sil: u 3-kh tomakh. Tom 1. Ternopil: TzOV "Terno-hraf", 2014. S. 261–281.
11. Stratehiia rozvytku Ternopilskoi oblasti na 2021-2027 roky. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv> (data zvernennia: 10.04.2025)
12. Hryciuk G. Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, ss. 424.
13. Stocki J. Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie Zachodniej na przykładzie Tarnopolszczyzny w latach 1946–1989. Pamięć i Sprawiedliwość, 2005/1(7). S. 203-206.
14. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. 9 : Województwo Wołyńskie. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, 1923. URL:https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication/17136/edition/14636/content?format_id=2 (data zvernennia: 21.03.2025).

Надійшла до редакції 03.04.2025р.